

“MUAZZEZ TAHSİN’İN ROMANLARINDA BATILI YAŞAM TARZININ SOSYAL YAŞAMDAKİ ARAÇLARINDAN BİRİ OLARAK MÜSİKİ”¹

Selami ÇAKMAKCI*

Özet

Müzik, toplumsal bir varlık olan insanın kendini ifade ettiği kültürel bir olgudur. Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi popüler aşk romancılarından Muazzez Tahsin’in romanlarında önemli bir tema olarak yer alan müzik, kültür sorunu bağlamında ele alındı. Onun romanlarındaki şahıs kadrosu Batılı hayat tarzını benimseyen insanlardan oluşmaktadır. Batılı hayat tarzını benimsedikleri için daha çok Batı müziğini severler. Bu nedenle müzik, Batılı yaşam tarzının sosyal yaşamı şekillendirmesiyle, müzik alanında da alafranga zevkler benimsenir, geleneksel Türk müziği yerine Batı müziği öne çıkar. Sosyal ve kültürel bir ihtiyaç olarak bireyin dünyasında önemli bir yer tutan müzik, romanlardaki romantik aşk ilişkisinin tarafları arasında bir iletişim aracı olmakla birlikte eğlence boyutuyla kültür ve zevk değişiminin de habercisidir. Muazzez Tahsin’in romanlarında Batı müziğine karşı ilgi duyan başkışilerin tamamı piyano çalmaktadırlar. Köşk ve konakların vazgeçilmez dekoru olan piyano, alafraंगा müzik zevkinin en belirgin sembolüdür. Roman kahramanlarının küçük yaşlarda aldıkları özel piyano dersleri, kültür ve zihniyet değişiminin keskin çizgilerle yaşandığını göstermektedir. Bu kahramanların müzikle olan ilişkileri popüler romanlardaki yapının sonucu olarak abartılı bir şekilde dile getirilmektedir. Popüler roman bağlamında yaptığımız bu inceleme tematik ağırlıklı bir çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: Batı müziği, piyano, sosyal değişim, aşk romanı

1. Giriş

18. yüzyılla birlikte sosyal ve kültürel yaşantımızda yer bulan Batı müziği, Batılı hayat çizgisiyle ortaya çıkan yeni kültür atmosferi içerisindeki en önemli yeniliklerden biridir. Bir ahenk sanatı olarak musiki, insanın estetikle olan bağıını gösteren bir değer olduğu gibi iki insan arasında sessiz bir dil oluşmasını sağlayarak bireye özgür bir dünyanın kapılarını açan bir unsurdur. Müsiki insanı yüceltip şenlendirerek ve eğlendirerek içindeki en derin acıları yok eder. Bu nedenle dilin düşüncelerimizi anlatmada yetersiz kalması, insanı farklı bir dille, müziğin diliyle bu kadar yakından ilgilenmeye yöneltmiştir.

Batı medeniyetinin üstünlüğü fikri, Tanzimat döneminden beri romanlarda sık sık işlenen bir konudur. (Karabulut, 2010: 87) Eğitim, kültür ve sanat politikalarındaki Batılılaşma eğilimleri ile gelen köklü değişiklikler, musiki konusunda da kendini gösterir. Bu anlamda müsiki, ilk dönem romanlarından itibaren Batılı yaşam tar-

1 “Bu makalede konu edilen yazı Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalı’nda Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ yönetiminde “POPÜLER ROMAN VE MUAZZEZ TAHSİN BERKAND” adlı doktora tezinden alınmıştır.

* Dr.; Elazığ ÇubukBey Anadolu Lisesi

zının getirdiği bir zihniyet ve zevk değişikliğine işaret etmektedir. Padişah III. Selim döneminde saraya giren Batı müziği, Cumhuriyet dönemiyle birlikte kalıcı bir sosyo-kültürel dinamik haline gelir. Bireyin sosyal ve kültürel ifade aracı haline gelen Batılı tarzdaki eğlenceler, Batı müziğinin yerleşmesine aracılık eder. Balo, suare, çay daveti gibi eğlencelerde çalınan ve dinlenen Batı müziği, Batılı tarzdaki eğlencelerin vazgeçilmez parçası haline gelir. Bu eğlencelerde bir sosyal nesne olarak yer alan müzik, kültürel alandaki değişimlerin somut göstergesi olur.

2. Bulgular ve Yorum

2.1. Mûsikî

Mûsikî, Muazzez Tahsin'in romanlarında bir eğlence unsuru olduğu gibi romantik aşk ilişkisinde yer alan kişiler arasında bir duygu alışverişi görevi taşımaktadır. Aşk izleğinin merkeze alındığı popüler aşk romanlarda eğlence olarak yer alan "mûsikî, roman kişilerinin "aşk"larına bir fon teşkil eder." (Sağlık, 2010: 164) Yazarın romanlarında olay örgüsünün merkezindeki kahramanların birbirine duygusal olarak bağlanmaları ve ortak zevkleri mûsikî aracılığıyla gerçekleşir. Bu anlamda romanlarda platonik planda varlığını gösteren aşk duygusu hep mûsikî unsuru ile beslenir.

Mûsikî, "Aşk Fırtınası"nda romantik aşk ilişkisinin merkezinde yer alan Refik ile Feriha arasındaki aşk duygusunu besleyen, ikilinin duyguları arasında köprü kuran bir unsurdur. Bir duygu alışverişi görevi gören mûsikînin etkisiyle Feriha ile Refik arasında sessiz bir dil oluşur. Bu sessiz dil, genç kız ile erkeğin birbirlerine açılmasına, birbirlerini sevdiklerini itiraf etmesine yardımcı olur. Refik, askere gitmeden önce bir akşam, eski mesut saatleri yeniden yaşamak ve hatıralarını canlandırmak için Feriha'dan piyanoda bir parça çalmasını ister:

"Feriha, dedi. Bana biraz piyano çalar mısın?"

-Peki Refik istediğin parçayı söyle çalayım. Bu akşam ne istersen yapacağım. Yalnız sen üzülme!

Elimi tuttu. Beni piyanoya götürdü. Yanıma oturdu.

-Bana 'Aşk Ninnisi'ni çal Feriha! dedi.

Ben kaldım ve söyledim:

'Güzel geceler... Aşk geceleri... Gündüzden daha tatlı geceler...'(...)

-Feriha!... Bu parçayı ben yokken çalınca beni hatırlayacağına söz ver!" (s.53)

Çalınan bu parça, aşklarını birbirlerine itiraf edemeyen Feriha ile Refik'in birbirlerinin duygularını anlamalarını sağlar. Böylece "mûsikî bir 'evocation' yani eskiden yaşanmış duyguları yeniden uyandıran, canlandıran bir yaşatma gücünün ifadesi olur." (Kerman, 1998: 148) Feriha'nın çaldığı bu parça, ikilinin birbirlerine duydukları sevginin de ilk belirtisidir. Böylece mûsikî, romantik aşk ilişkisinde söylenilemeyi söyleyen bir dile dönüşür.

Mûsikî, "Gençlik Rüzgârı"nda da kahramanlar arasında bir duygu yakınlığı ve bir aşk köprüsü kurarak romantik ikilinin itiraf edemedikleri aşklarını birbirlerine itiraf etmelerini sağlar. Başkışı Fatma Nur, Amerika'da bulunduğu zaman bir sohbet

sırasında İstanbul’dan söz açılınca duygulanır. İstanbul’a ait hatıraları zihninde canlanan genç kız, bunun üzerine piyanosunun başına geçerek daha önce Mehmet Ali’nin kendisine çaldırıldığı Mozart’ın “Mehtap Sonatı”nı çalar. Fatma Nur’un Mozart’ın bu parçasını seçmesinin özel bir anlamı vardır:

“Piyanonun başına geçince, bir saniye durdu, düşündü:

-Ne çalayım?

(...) Bilincinin altında gizlenmiş arzu ile çalacağı parçayı seçti. (...)bu sonatı o, senelerden beri çalmamıştı. İlk akorlarda gözünün önünde Boğaz’ın ışıkları canlandı. Ay suların üstünden, altın parıltılarla akıp gidiyordu.(...)

O zaman binbir hatıra birden beynine hücum etti. Yalıtı, rıhtımı, denizi, arkadaşlarını ve nihayet Mehmet Ali’yi, hayır Memo’yu gördü, onun sesini duydu:(...)

Parmakları tuşların üstünde kayarken gözlerinden ağır ağır düşen damlalar yanaklarını ıslatıyor. Bu hatıralar ne kadar canlı ve kudretli! Senelere rağmen hâlâ ona nasıl yakın!” (s.135)

Piyanoda çalan parçanın doğurduğu romantik atmosfer, Fatma Nur’a çocukluğundan beri sevdiği Mehmet Ali ile geçirdiği mutlu saatleri yeniden yaşamasını sağlar. Fatma Nur Amerika’dan dönünce rastlantılar kendisini Mehmet Ali ile İstanbul’da yeniden bir araya getirmiştir. Mehmet Ali ondan yeni bir parça çalmasını istediğinde Fatma Nur, Beethoven’dan başka bir eser çalar. Genç kız ile erkeğin arasındaki platonik aşk, “Ay Işığı Sonatı” adlı parçanın yarattığı atmosferle acı hatıraları geride bırakarak sağlam bir zemine oturur:

“-Beethoven’in bu sonatını bana tekrar çalacaksın değil mi?

-Seni bıktırınca kadar çalacağım.

-İster misin Fato? Bu parça bizim olsun?

-Peki...

-Bunu ne zaman çalarsan beni düşün!

-Sen de bu parçayı dinlerken beni!...” (s.190)

Böylece müziğin iki insan arasındaki duygu yakınlığını canlı tuttuğu görülür. Fatma Nur ve Mehmet Ali’nin ömürlerinin en tatlı anları artık müzikle baş başa olduğu dakikalardır. Müziğin oluşturduğu atmosfer, ikili arasındaki duygusal yakınlaşmayı yeniden sağlayarak gündelik yaşamın sıradanlığını ortadan kaldırır. Çünkü “Müzikde ve müzik aracılığıyla, kaybolmuş duygular ve heyecanlar yeniden belirir, geçmiş anların hatırlanması” (Lefevbre, 2007: 30) sağlanır. İkili arasındaki aşk “olmakla-olmamak” arasında gidip gelirken, müziğin verdiği duygu onları geçmişin tatlı hatıralarına götürerek aralarındaki romantik aşkı yeniden canlandırır. Bu parçanın çalındığı sırada ikisi de çeşitli duygu rüzgârlarında savrulan ve başka ruh iklimlerinde kanatlanmış kişiler olur.

Müzik, insanların duygularını dışa vurmaları için kullandıkları sosyal bir nesnedir. Müzik, “Aşkla Oynanmaz” adlı romanda da aşkın doğup gelişmesinden çok aşkı besleyen bir unsur olarak dikkati çeker. Romanda karısı Nesrin tarafından bir

kaza sonucu vurulup ölümden dönen Selim Bey, yaşadığı ruhsal ve bedensel travmayı atlamak için karısı ile Lübnan'a bir seyahat gerçekleştirir. Sevdiği insanın yatağa mahkûm olmasına neden olan bu olay, Nesrin'in duygularını oldukça hırpalamıştır. Kocasının bu olay nedeniyle kendisini artık sevmediğine inanan Nesrin, aşka veda edince yerine müzikîyi koyar. Müzikî ile acı tecrübelerini unutmak ve teselli bulmak isteyen Nesrin, Selim'in sağlığının düzelmesi için sürekli kocasına piyano çalmakta ve onunla olan uzaklığını müzikî ile yakınlaştırmaktadır. Selim Bey de çalınan parçalardan mutluluk duymakta ve bu parçalar onun ruh ve beden sağlığında önemli değişiklikler yaratmaktadır. Selim Bey, Lübnan'da bulunduğu zaman Nesrin'in piyanonun başına geçerek özellikle Beethoven'den bir parça çalmasını ister. Beethoven'in parçası romantik ikilinin ruhları arasında duygu alışverişi gerçekleştirerek ikili arasında sessiz bir dil oluşmasını sağlar:

“Bugün Nesrin şimdiye kadar çalmadığı kadar, belki de bundan sonra da çalamayacağı kadar güzel çalıyordu. Sevgili kocasına söylemek istediği bütün şeyleri çalgısıyla ifade etmeye çalışıyor ve buna muvaffak oluyordu. Aşkî parmaklarından dışarı fırlatıyor, parmakları ona itaat ediyordu.” (s.142)

Eserde, müzikî, *“melankolik ruha sonsuz bir teselli ve bireysel duygulara aracılık etme(kte)”* (Yener, 2001: 27), onların duygusal incinmelerine bir sığınak olmaktadır. Selim Bey, Nesrin'in çaldığı Beethoven'in parçasını dinledikçe; *“Ayakları yerden kalkmış, boşluklarda uçuyor ve ıstıرابı, sevinci, korkuyu, şefkati ve ümidi herkesten iyi hissettiren bir ruha perestîş ediyordu.”* (s.142) Bu nağmelerde ıstıرابı ve sevinci bir arada yaşayan Selim Bey ile Nesrin'in İstanbul'a ait hatıraları canlanmıştır. Nesrin, İstanbul'a döndüğünde piyanosunda Selim Bey'in sevdiği parça olan Beethoven'in bir sonatını yeniden çalar. Nesrin'in *“Elleri bilaihtiyar Selim'in sevdiği parçaları çalıyor(dur).”* (s.189) Romantik atmosferle bütünleşen nağmeler iki genci de çok etkiler. Nesrin, geçmişteki acı deneyimlerini unutmak için kendisini eğlenceler ve piyano konserleri ile avutmaktadır.

Nesrin, kocasının yatakok duruma düşmesine neden olduktan sonra hırpalanan duygularını, müzikî ile tedavi eder. Çünkü *“Melankolik ruhun susuzluğunu ancak sanatın güzelliği bir nebze giderebilir.”* (Demiralp, 2007: 191) Görüldüğü gibi müzikî, iki insanı buldukları realiteden uzaklaşıp kendilerinden geçirmeye yetmiştir. Müzikî, kendisini unutmak isteyen bireyin sığınağı, yaşamla ölüm arasındaki ikilemde umut ışığı, bir zevk ve teselli kaynağı haline gelmiştir.

2.1.1. Batı Müziği

Tanzimat'tan itibaren yönünü Batı'ya çevirmiş olan Türk toplumu, kültürel alanda yeni değerlerle tanışır. *“Yeni kültür değerleri, yeni bir dünya ve hayat görüşü de, ister istemez zihniyet değişikliğine yol açıyor. Zihniyetteki değişimler ise zevklerde ve sosyal yaşayışta değişiklikler doğurmaktadır.”* (Kavcar, 1995: 279) Muazzez Tahsin'in romanlarında Batılı bir hayat tarzı süren şahısların müzik zevkleri de tamamen Batılıdır. Bu romanlarda iki romantik insan arasında duygu alışverişinin gerçekleşmesini sağlayan müzikî, genellikle Batı müziği formuyla kendini gösterir. *“Büyük Yalan, “Aşkla Oynanmaz”, “Bülbül Yuvası” ve “Bir Genç Kızın Romanı” adlı romanlarda Batı müzikî formuyla öne çıkarılan müzikî, bir kültür ve sanat unsuru olduğu gibi bu eserlerin merkezini oluşturan “romantik aşk”a eşlik etmektedir.*

Batılı bir değer olarak “Klasik Batı müziği, 18. yüzyıldan itibaren Saray’a girmiş-tir.” (Meriç, 2000: 159) Sonraki dönemlerde bu müziğe ilgi gittikçe büyümüş ve devlet adamları tarafından sevilerek dinlenen bir müzik formuna dönüşmüştür. Bu süreçte yaşanan zevk değişimine bağlı olarak Batılı müzisyenlerle ve onların eserleriyle tanışılır. Yaşanılan zevk değişikliği, Muazzez Tahsin’in popüler aşk romanlarında, olay örgüsünün merkezindeki karakterlerin Batı mûsikisine olan hayranlığı üzerinden somutlaştırılır.

Yazarın hemen her romanında Batılı müzisyenlerden ve onların ünlü besteleden sıklıkla söz edilir. Bütün romanlarda kahramanların Batı mûsikisine olan düşkünlüğü bir moda haline gelmiştir. Onların bu özelliği Servet-i Fünûn romanındaki kahramanların müziğe olan tavırları ile benzerlik taşır. Bu bakımdan Batı müziğinin bir modernleşme ve kültür unsuru haline geldiği Muazzez Tahsin’in romanları, Servet-i Fünûn romanının bir uzantısı olarak görülebilir. Bu dönemin usta romancılarından olan Halit Ziya ile Mehmet Rauf da Batı müziğine sıklıkla yer vermişlerdir. Batı müziğine büyük hayranlık duyan Muazzez Tahsin’in karakterlerinin Beethoven’in parçalarına karşı özel bir ilgileri vardır. “Aşkla Oynanmaz” romanında mûsikî yeteneği ile idealize edilen Nesrin, boş zamanlarında sürekli Beethoven’in parçalarını çalmaktadır. Nesrin’in kocası Selim Bey de Batı müziği kültürüyle içiçe biridir. Bu nedenle konservatuar arkadaşları ondan “Bethoven’e aşık” (s.142) biri olarak bahsederler. “Sen ve Ben”de Leyla, “Gençlik Rüzgârı”nda ise Fatma Nur Beethoven’in parçalarını sık sık çalmaktadırlar. Fatma Nur’un Beethoven’in “Mehtap Sonatı” isimli parçasıyla birlikte Rahmaninof, Çaykovsky ve Schuman’dan besteler de çalabilecek kadar geniş bir Batı müziği bilgisi bulunmaktadır.

Muazzez Tahsin’in romanlarının başkişileri konumundaki genç kızlar, derin mûsikî bilgi ve kültürüne sahip kişilerdir. Batı mûsikisine olan düşkünlüğü ile idealize edilen “Bir Genç Kızın Romanı”ndaki başkişi Selma’nın dünyasında Batı mûsikîsinin özel bir yeri vardır. Bu genç kız, “Wagner’in patırtılı ömrü, Beethoven’in zavallı ıstırabı, Chopin’in genç ölümü” (s.71) içinde saklı olan sırları bilecek kadar mûsikî kültürü olan biridir. Bu bestecilere büyük saygı duyan Selma’nın Batı müziğine olan ilgisi ve sevgisi çevresinden destek görür. Selma’nın İzmir’de okuduğu okulun müdiresi, mûsikînin genç kızın geleceğini kurmayacağını bildiği halde onun İstanbul’a giderek konservatuvara yazılmasını ve mûsikî konusundaki yeteneğini geliştirmesini ister.

“Kırılan Ümitler”de başkişi Emel, piyanosunda Mozart, Chopin ve Beethoven’i çalabilecek kadar Batı müziğini tanıyan ve bilen kültürlü bir genç kızdır. Emel, bir akşam piyanosunun başına geçtiğinde çevresindekilere bu sanatçılardan hangisinin parçasını çalmak istediklerini sorar: “Her kafadan bir ses çıkıyordu. Beethoven’in İlkbahar sonatını çalmaya başladım.” (s.119) diyen Emel, ardından da Chopin’in “Prelüd”ünü çalar. Emel’in çaldığı parçalar genellikle genç kızın marazi ruh halini yansıtan parçalardır.

“Büyük Yalan”da Verda, birçok Batılı müzisyenin eserini başarıyla çalabilmektedir. Genç kızın müzik hocası Turhan Yılmaz da Batı müziğine gönül veren usta bir sanatçı olarak idealize edilmektedir. Bütün yaşamını mûsikîye adanmış olan bu insan, mühendislik eğitimi için gittiği Avrupa’da asıl mesleğinden uzaklaşarak müziğine gönül verir. Bu amaçla Paris, Berlin ve Viyana’nın en bilgili hocalarından ders alarak “olgun bir sanatkâr olarak” (s.31) Türkiye’ye döner. Turhan Yılmaz, mûsikî yete-

◆ Selami Çakmakcı

neği bakımından “alelâde insanların üstünde bir adam” (s.31) olarak değerlendirilir. Müzik dünyasında Türkiye’yi tanıtmayı başaran Turhan Yılmaz, Avrupa’dan davetler alınca turnelere çıkar. Artık onun dünyasında mûsikîden başka bir şey yer yoktur:

“O, sanatı sanat için ve kendisi için sever ruhunda taşan melodilerle varlığı dolu olduğu zamanlar kendi iç âlemine gömülür, etrafıyla ve etrafındakilerle mümkün olduğu kadar az münasebette bulunurdu.” (s.31-32)

Mûsikîyi bir yaşam kaynağı olarak gören Turhan Yılmaz, teorik ve pratik tarafıyla mûsikî konusunda bir üstadır. Eski mûsikînin inceliklerini de bilmekte olan bu sanatçı piyanosunda çaldığı parçalarla çevresindeki insanları kendine hayran bırakır. O, Beethoven’in “Ay Işığı”, sonatını “harikulade” (s.156) bir şekilde çalmaktadır. “Çiçeksiz Bahçe”de başkışı Mine ile Nazlı da Beethoven’in bir sonatını birlikte çalarlar.

Batı mûsikîsi konusunda bilgi ve kültürüne dikkat çekilen “Sen ve Ben”deki Bedi Muammer de, “Klasik ve modern mûsikîsi hakkında çok esaslı fikirleri” (s.113) olan bir ideal erkek figürüdür. Romanın başkışisi olan ve aynı zamanda Bedi Muammer’i büyük bir tutkuyla seven Leyla, “Hatta Avrupa’da iken uzun seneler keman dersi almış, fakat sonradan işe dalarak bunu ihmal etmiş.”(s.113) diyerek Bedi Muammer’in bir enstrüman çalma yeteneği olduğunu vurgular. Bedi Muammer, Leyla’nın Bethoven’den bir parça çaldığını görünce; ona bu parçanın bestelenmesine neden olan hikâyeyi anlatır:

“-Devam et Leyla! Bethoven’in bu parçasını pek severim. Bunun feci bir vak’ası vardır: zavallı adam bir gece, komşu kapısının çalındığını duyar gbii olmuş, sağır kulakları, dünyaya ait hiçbir şey işitmezken, bu kapı çalınması onun artist ruhunda bir kasırğa patlatmış ve o heyecanla bu muazzam mûsikîyi yaratmış. Bu ne acı şey değil mi?” (s.113)

Müzik, bir konaktaki ailenin sosyal ilişkilerinin konu edildiği “Bülbül Yuvası” adlı romanın da önemli bir temi olarak karşımıza çıkar. “Babadan evlada kadar mûsikîyle meşgul olan ve bütün ömrünü buna adayan (bu) aile”(s.39), oturdukları “Bülbül Yuvası” adlı konak, alafranga ve alaturka mûsikî ziyafetlerine sahne olmaktadır. Konağın sahibi olan Reşat Bey Ailesi, modern yaşama düşkünlüğü ve mûsikîşinaslığı ile tanınmaktadır. Denilebilir ki ailenin bütün fertleri için musiki bir yaşam gayesi haline gelmiştir. Oturdukları eve de bu nedenle “Bülbül Yuvası” ismini koymuşlardır. Reşat Bey Ailesindeki bütün fertlerin neredeyse tamamının Batı mûsikîsiyle uğraşması ve mûsikî ile aşkın iç içe olması romanı adeta bir “mûzikal roman(a)” (Karaca, 2005: 71) dönüşmüştür. Yazar, bu yolla simgesel olarak bülbülün sesinin güzelliği ile ailenin mûsikî sevgisi arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Reşat Bey’in karısı Nuriye Hanım, mûsikîdeki çok yönlü kişiliği ile dikkati çeken bir kadındır. “Hem alafranga hem de alaturka piyano çala(n)” (s.52) Nuriye Hanım’ın kocası ile tanışmasına bu piyano merakı vesile olmuştur. Anlatıcı, Reşat Bey’in kız kardeşi Meliha Hanım’dan “şarkı dersi ve konserler vererek yaşamını kazanırdı.” (s.50) şeklinde bahseder. Reşat Bey’in oğlu Nejat’ın en büyük amacı “Konservatuara girdikten sonra da bütün ülküsü yeni açılacak Türk operasına katılmak üzere, İstanbul Şehir Operet Topluluğu’nda çalışmaktı(r).” (s.52) Ancak Nejat, sanatın bu yönü ile uğraşanlara iyi gözle bakılmadığını düşündüğünden bu emelini gizli sürdürür. Soyca mûsikîşinas olan ailenin mûsikî konusundaki uğraşları başkışı Nerime’nin de mûsikî konusundaki çalışmalara ilham kaynağı

olmaktadır. Ayrıca Feridun Bey ile Nerime arasındaki aşkın beslenmesinde Batı musikinin önemli bir rolü vardır.

“Mağrur Kadın”da başkişi Meral, sesi ile herkesi büyüleyen bir kızdır. Genç kız alafrağa mûsikîden alaturkaya kadar birçok parçayı en güzel şekilde çalıp söyleyebilmektedir. Özellikle Batı müziğinin inceliklerinden haberdar olan bu modern kızın sesinden parçalar dinleyenler, onun sesiyle büyülenmektedirler:

“Salonu dolduran gençlerle ihtiyarlardan bir kısmı, belki alafrağa mûsikîye fazla alışkın kimseler değillerdi, belki de birçokları alaturka bir havayı tercih edeceklerdi; ancak, Meral’in sesinden taşan derin heyecan, anlayanların anlamayanların kalplerine doldu, hepsini aldı; başka bir dünyaya götürdü. Bir başka âlemden gelen bir sesi.” (s.65)

Eserde Batı müziği konusundaki kültürel birikimi ile dikkat çeken Kenan, Meral’le birlikte piyano çalar. Genç kız, çaldığı piyano ile kendi ayrıcalığını konumlandırmakta, sevdiği erkekten bu yönüyle bir ayrıcalık beklemektedir. Böylece modern bireyin zevk değişimini somutlaştıran Batı müziği, romantik aşk ilişkisindeki kadınla erkeği ortak bir zevkte birleştiren, aralarındaki duygusal bağı kuran ve kuvvetlendiren bir araç işlevi görmektedir.

2.1.1.1.Opera

Moderniteyle birlikte yaşanan sosyal ve kültürel dönüşümler toplumun mûsikî konusundaki zevklerini etkiler. Muazzez Tahsin’in romanlarında kahramanların Batı mûsikisine karşı eğilimi operaya duyulan ilgiyle de kendini gösterir. Opera, genellikle tarihi veya mitolojik konulu bir drama eşliğinde ortaya konan, mûsikîal ve teatral formda bir sahne eseridir. “” geleneğinin önemli bir parçası olan opera, bir tiyatro eserinde bulunan birçok unsurun yanı sıra, müzikal form veya dansın da içselleştirildiği bir yapı bütünlüğüne sahiptir.²²

Geleneksel müziğimizde yeri olmayan ve Batı mûsikisine özgü bir unsur olan opera, yeni kültür değerleriyle biçimlenen bir dünyada, bireyin yeni eğlenceleri arısında yer alır. Muazzez Tahsin’in romanlarında birçok kahramanın Avrupa seyahatlerinde operalara giderek eğlendiğine tanık olunur. “Gençlik Rüzgârı”nda Fatma Nur, Batı mûsikisine olan ilgisini operalara giderek gösterir. Onun sosyal yaşamını renklendiren eğlenceler arasında, Paris’teyken sık sık gittiği operalar da bulunmaktadır. Fatma Nur, “*Dün gece Opera’da Rigoletto’yu seyrettim.*” (s.114) der. Genç kızın yaşadığı romantik aşk ilişkisinin ayrılık evresinde bu operaya gitmesi anlamlıdır. Bu operadan Mehmet Rauf’un “Eylül” romanında da bahsedilir. Rigoletto, bu romanda Batı mûsikîsi konusunda geniş kültüre ve bilgiye sahip Suad ve Necip arasında konuşulup çalınan parçalardan biridir. Bu parça Suad’la Necip arasındaki duygusal yakınlığı sağlamayı sağlayan işlevi ile öne çıkmaktadır.

“Büyük Yalan”da mûsikî konusunda idealize edilen Verda ile hocası Turhan Yılmaz, Viyana’da buldukları zaman Faust’u seyretmek için günler önceden yer ayırır. Ancak, Verdâ, “*Viyana’dayken “Faust’u seyredecek dünyanın en büyük ses sanat-kârlarından birini dinleyecektik.” (s.227)* diyerek operaya gidecek olmanın heyecanını duysa da Turan Yılmaz’ın hastalığından dolayı gidemez. Verda, bu operaya gidemesinden dolayı üzüntü duyar. Modernleşme yolundaki bireylerin Batılı bir kültür değeri olan operayı eğlence unsuru olarak yaşamına katmaları, değişen zihniyet ve zevk değişimini ortaya koymaktadır.

Osmanlı döneminde “Pera’da ilk operanın 1842 yılında oynandığı ve bunun Gaetano Donizetti’nin, “Belisario” adlı yapıtı olduğu” (Uzun, 2007: 93) bilinmektedir. Muazzez Tahsin’in romanlarında operanın alafraanga bir eğlence tarzı olarak toplumsal yaşama taşındığı görülmektedir. “Bulutlar Dağılınca” adlı eserde kadınlı-erkekli gruplar halinde gidilen opera, bireyin gündelik yaşamındaki önemli eğlenceleri arasındadır. Eserin ideal erkek figürü konumundaki Ertan Kunt, yakın arkadaşları için operada bir loca alır. Naşide Hanım, “Bu gece operada bir loca almış, Tülay’la seni de davet ediyor. Kabul eder misin?” (s.78) diyerek Melike’ye Ertan’ın davetini iletir. Melike, Naşide Hanım’ın davetini sevinçle karşılar. “Bahar Çiçeği”nde Suat Nedim, “Benimle operaya gelir misin?” (s.165) diyerek Feyhan’ı operaya davet eder.

Görüldüğü gibi opera bir eğlence biçimi olarak birçok roman kahramanının gündelik pratikleri arasında girmesi aynı zamanda alafraanga müzik zevkinin öne çıktığını göstermektedir. Bu romanlardaki kahramanların sık sık operalara gitmesi, sosyal yaşamın yeni bir içerik kazandığını ve geleneksel zevklerin değişimini yansıtmaktadır.

Muazzez Tahsin’in yeni kadın kimliğinin somutlaştığı “O ve Kızı” adlı romanın başkışisi, Avrupa’da bulunduğu sırada sosyal yaşamın içerisinde yer alan biridir. Ayşe, yaşadığı ruhsal bunalımın izlerini silmek amacıyla gittiği İsviçre’de her türlü eğlenceyle iç içe olduğu gibi operalara da gitmektedir. Anlatıcı Ayşe’yi eserin başında “Tiyatro, opera, gazino ve Avrupa’nın medeni şehirlerine mahsus bütün eğlenceler” (s.14) ile buluşan modern bir genç kız olarak tanıtır. Opera, “Sonsuz Gece” romanında geleneksel olandan farklı bir içeriğe sahip yeni kadın kimliğinin eğlence pratikleri arasında gösterilmektedir. Mualla, yeğeni Bedia, İsmet ve Feridun ile birlikte operanın alafraanga bir unsur olduğuna şu sözlerle vurgu yapar:

“O gece (...) tiyatrosunun geniş salonları, tavanlardan ve duvarlardan taşan binbir ıstık içinde parlıyordu. Meşhur bir Fransız grubu bu gece Karmen Operası’nın ilk temsilini verecekti. Böyle yüksek bir mûsikî ziyafetini sık sık tatmak imkânını bulamayan İstanbul halkı, akın akın oraya koşuyorlardı.” (s.151)

Mualla’nın İstanbul’da ilk defa gittiği bu eğlence zengin ailelerin katıldığı bir etkinliktir. O, bu eğlenceye gitmekten oldukça mutludur. Operadaki müziğin güzelliği ile ortamın nezihliği adeta onu büyülemiştir. Bu sosyal etkinlikte herkes gibi modern bireyin davranış kalıplarına uygun şekilde eğlenen Mualla, daha önce Avrupa şehirlerinde “Karmen Operası”nı defalarca dinlemiş ve kulaklarındaki o ses henüz silinmemiştir.

Muazzez Tahsin’in popüler aşk romanlarında bir izlek olarak yer alan mûsikî unsuru, kültür ve zevkteki anlayış değişimini yansıtır. Bu bağlamda opera, Batılı mûsikî anlayışının göstergelerinden biri olarak, geleneksel mûsikî zevkinin yerini alafraanga mûsikî zevkine bıraktığının en somut örneklerinden biridir. Opera, Tanzimat’la birlikte başlatılan musiki alanındaki yenileşme hareketleri sonucunda değişen müzik anlayışını gösteren bir gelişmedir.

2.1.1.2.Piyano

Tanzimat’la birlikte başlayan modernleşme çabaları sonucunda geleneksel müzik zevklerinde değişiklikler yaşanır. Piyano, ilk romanlardan beri alaturka müziğe karşı alafraanga musikinin yüceltildiği bir değer olarak sunulmaktadır. Piyano,

“Batılılaşma sürecinde, bilhassa kadının eğitimini, ailenin asrileşme düzeyini işaret eden bir fetiş enstrümandır. Üstelik pahalılığı ve gösterilebilir olması dolayısıyla aynı zamanda statü simgesidir.” (Gür, 2010: 275) Piyano, bir popüler aşk romancısı olan Muazzez Tahsin’in romanlarında da fetiş enstrüman olarak değer kazanmaktadır. Batılı hayat tarzının yerleştirilmeye çalışıldığı yazarın anlatılarında piyanoya sıkça yer verilmesi, enstrüman bağlamında Batılılaşmanın müzikde getirdiği zevk değişimine işaret etmektedir.

Batılı bir değer gözüyle bakılan piyano, yazarın bütün romanlarda evlerin vazgeçilmez dekorudur. Piyano, olay örgüsü içinde müziğin önemli bir yere sahip olduğu “Büyük Yalan”, “Aşkla Oynanmaz” ve “Bir Genç Kızın Romanı” adlı romanlarda önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Müzik ile aşkın birbirine eşlik etmesi nedeniyle müzikal romana dönüşen bu romanların birinci derecedeki karakterleri, piyano çalmadaki ustalıkları ile dikkat çekerler.

Modernleşme hamlesinde kültür ve sanat alanında yaşanan zevk değişimi yukarıdan aşağıya bir çizgide gelişir. Batılı zevk unsuru olarak romanlara taşınan piyano, bu nedenle önce zengin ailelerin köşk ve konaklarında kabul görür. Çünkü piyano, Batılı hayat tarzını benimseyen zengin ailelerin çocuklarının eğitiminde bir zorunluluk olarak görülmektedir. Özellikle kız çocuklarının aldığı derslerin başında gelen piyano, yazarın romanlarında “vazgeçilmez çağdaşlık fetişi” (Gür, 2010: 193) olarak yer alır. Kültür ve sanatta Batılı zevkleri benimseyen romanlardaki başkişilerin piyano becerileri aileler tarafından hep desteklenir. “Aşk Fırtınası”nda Batılı bir anlayışa sahip başkişi Feriha’nın ailesi, çocuklarının piyano eğitimine önem vermektedir. Feriha, altıncı sınıfına yazılırken arkadaşlarına yetişmesi için evde özel hocalardan Fransızca ve Almanca ile beraber piyano dersi de alır. Romanın ilerleyen sayfalarında Feriha “*piyano hocam geldi... Bir saat ders yaptım.*” (s.27) diyerek müziğe ilgisinin piyano üzerinden devam ettiğini ve günde birkaç saatini piyanoya ayırdığını belirtir.

Piyanonun özellikle kız çocuklarının eğitiminde vazgeçilemeyen bir unsur haline gelmesine “Gençlik Rüzgârı” adlı eserde de rastlanmaktadır. Eserde modern genç kıza temsil eden başkişi Fatma Nur, Batılı zevkler konusunda babası tarafından destek görür. Piyano, çocuğunun eğitiminde önemli bir araç olarak kabul eden Turgut Bey, Batı müzikine ilgi duyan kızının Amerika’ya gidince piyano derslerinin yarıda kalacağını düşündüğünden “*Yalnız bir nokta kalıyor, Piyano ne olacak*” (s.97) diyerek endişelenir. Fatma Nur ise “*Onu da ihmal etmeyeceğime emin olabilirsiniz. Hatta belli olmaz, belki orada ders de alırım.*” (s.97) diyerek babasının desteğini fırsata çevireceğini vurgular.

“Çiçeksiz Bahçe”de Mine’nin babası aynı zamanda kendisinin keman hocasıdır. İyi derecede piyano çalan Mine’nin “*babası kızını kendisi gibi bir müzikşinas yetiştirmek istemiş*” (s.10) bir adamdır. Babasından gelme musiki yeteneğine sahip Mine, babasının izini takip etmiştir. Çünkü on iki yaşında bir kız olmasına rağmen müzik sahasında bir dehadır. Mine’nin “*hassas parmakları en büyük müzik ustalarının ölmez melodilerini çal(maktadır).*” (s.10) Mine, Beethoven’in bir sonatını da ustalıkla çalabilmektedir.

Romanlarda olay örgüsündeki karakterlerin piyanoya gereğinden fazla önem vermeleri; Batı müzikine olan düşkünlüklerinden kaynaklanmaktadır. “Işık Yağmuru”nda başkişi Bilge eserin başında tanıtılırken, özel Türkçe hocası Münevver Hanım, genç kızın Fransızca ve İngilizce ile beraber ayrıca özel piyano dersi aldığını

da belirtmektedir. “Bir Genç Kızın Romanı”nda başkışı Selma, özel piyano dersleri olarak yetişen bir kızdır. Selma, profesör olan piyano hocasından “*Bugün piyano hocam dersimi beğendi.*” (s.39) şeklinde bahseder.

Batılılaşma çizgisindeki gelişmelerin sonucu olarak İstanbul’un zengin köşk ve konak ortamlarında Batı çalgılarından piyano çalmak yaygınlık kazanır. Batılı yaşam tarzını benimsemiş ailelerin, konak ve köşklerindeki vazgeçilmez dekor arasında yer alan piyano, balo ve çay davetleri gibi eğlencelerde de piyano çalmak eğlencelerin olmazsa olmazlarına girer. “Uğur Böceği”nde Seyhani Ailesi geleneklerine bağlı olmasına rağmen Batılı hayat tarzını benimsediklerinden alafranga müzikten daha çok hoşlanırlar. Onların alafranga müziği sevmesinin en somut örneği evlerinde bir piyanonun olmasıdır. Piyano, bu ailenin Şam’daki konağının en özel dekoru olarak görülmektedir. Piyanoyu ustalıklı çalan bir kadın olan Hasan Seyhani’nin hayatta olmayan annesine ait olan bir piyano, onun hatırası için evin en özel köşesinde özenle korunmaktadır. Başkışı Esra, boş zamanlarını daha çok kayınvalidesinin piyanosunun başında geçirmekte ve memleket özlemine piyanosunda çaldığı parçalar ile gidermektedir. Esra’nın kocası Hasan Seyhani ve onun erkek kardeşi, anneleri öldükten sonra ilk defa kutlayacakları yılbaşı akşamında Esra’nın piyanosunda çalacağı parçaları birlikte seçerler. Hasan ile kardeşinin annelerinden piyano dersi almış oldukaları anlaşılmaktadır. Böylece geleneksel olanı muhafaza eden aileler bile olsa müzik konusundaki zevk ve kültür değişiminin üst tür grubundan yaşamaya başladığı görülmektedir. Ayrıca bu aileler, evlerinde özel bir yer ayırdıkları müzik araçları ile kendisinden sonraki neslin mûsikî zevklerini belirlemektedir.

Yazarın bütün romanlarındaki başkışiler genç kız veya kadınlardan oluşmaktadır. Bu romanlardaki başkışilerin neredeyse tamamı ise piyano çalabilmektedir. “Kıvılcım ve Ateş”te karşıt güç grubundaki şahıslardan Süheyla da piyano çalmaktadır. “Kırılan Ümitler”de Emel “*Mükemmel piyano çal(an)*” (s.43) bir kızdır. Emel, piyanosunda çaldığı parçalar ile herkesin beğenisini kazanır. “Mualla” romanının başkışisi de zamanının çoğunu babasının kendisine daha önceden aldığı piyanosunun başında geçirmektedir. “Kızım ve Aşkım”da Batılı bir değer gözüyle bakılan piyano, İnci’nin gündelik hayattaki vazgeçilmez araçlarından biridir. O, annesine yazdığı mektubunda sporla birlikte “*Başka bir merakım da piyano*” (s.234) der ve bu amaçla babasına bir piyano aldığını söyler. “Aşk Fırtınası”nda Feriha’nın, “İşık Yağmuru”nda Bilge’nin yaşadığı evlerin bir köşesi bu enstrümana ayrılmıştır. “Sen ve Ben”de Leyla, piyanosu olan modern bir kadındır. “Sonsuz Gece”de Mualla ile yeğeni Bedia oldukça yoksul bir hayat sürmelerine rağmen evlerinde bir piyanoları vardır. Görüldüğü gibi modern yaşam içerisinde yer alan karakterlerin Batılı değerlerle olan yakınlıkları, piyanoya duydukları ilgi ile paralellik taşımaktadır.

Daha çok varlıklı ailelerin evlerini süsleyen ve Batılı bir değer olarak anlam kazanan piyano, yazarın bütün romanlarında modern yaşamın gereği ve zevk değişikliğinin işareti olarak görülmektedir. Tanzimat’tan beri Türk evlerinin en önemli unsuru haline gelen piyano, Batılı bir değer olarak Muazzez Tahsin’in romanlarında da aynı görevi görmektedir. Onun romanlarında “*Piyano gibi Batı’yı temsil eden araçlar (...)* sosyalleşmenin ve Batılılaşmanın elit tabakaya ait önemli unsurları olarak yerlerini almakta” (Bulut, 2009: 8), modernlik vurgusunu kendisinde taşıyan bir fetiş unsur haline gelmektedir. Batılı müzik zevkinin yerleştirilmeye çalışıldığı modernleşme sürecinde, piyanonun değişen müzik zevkinin sembolü haline geldiği anlaşılmakta-

dır. Piyano, alaturka zevklere karşılık alafranga zevklerin öne çıkarıldığı bu romanlarda bir statü göstergesi olarak da değer bulmaktadır.

Popüler romanlarda idealize edilen karakterler, gerçeklikten uzak bir sunumla bildik dünyanın dışında biri olarak tanımlanır. Yazarın çizdiği bu tip, toplumun özlediği bir model olarak genellikle gerçek hayatta görülmeyen, sadece iyinin, güzelin ve doğrunun hâkim olduğu bir dünyayı temsil eden kişi olduğundan abartılı bir özellik taşır. Muazzez Tahsin’in romanlarındaki başkişilerin müzik konusundaki yetenekleri de popüler romanın yapısı gereği abartılı şekilde sunulur. “Aşkla Oynanmaz” adlı eserde beş yaşındayken müzik yeteneği keşfedilen Nesrin, bu konuda idealize edilen bir figür olarak okurun karşısına çıkar. Konservatuar öğrencisi olan Nesrin, memleketin meşhur sanatçıları arasında olma yolunda ilerlemektedir. Onun müzik konusundaki asıl yeteneği piyano çalmadaki başarısından kaynaklanmaktadır. Bir kuyruklu piyanosu olan Nesrin, piyano çalmadaki ustalığı ile çevresindeki herkesin takdirini kazanan bir kızdır. O, lise sıralarından itibaren piyano derslerini diğer derslerden üstün tutmakta ve piyano adeta onun yaşamının merkezi olmaktadır:

“Nesrin her şeyden evvel müzik için yaratılmıştı ve piyanosu ile viyolonsel üzerinde parmakları dolaşmağa başladığı zaman kâinat onun için yok olur, etrafından her şey silinirdi.

Onun bu harikulade istidadını, daha beş yaşında iken annesi keşfetmiş ve onu muktedir bir hocanın elleri arasına tevdi etmişti.”(s.11)

Mine, piyanosunun başına oturup kendisini müziğe verdiği zamanlarda dünyayı unutmakta, piyano bütün varlığını doldurmaktadır. Piyano çalmadan yaşayamayacağını düşünen Nesrin, en mutlu saatlerini piyanosunun başındayken yaşar. Onun bütün zamanını müziğe ayırması zamanla annesinin eleştirisine bile neden olmaktadır. Saatlerce piyanosunun başından ayrılmayan Nesrin, piyanoyu ıstıraplarını unutmak için bir sığınma aracı olarak görür. Nesrin, bir kaza sonucu kocasını yaralayarak onun yatalık durumuna düşmesi onu en sevdiği piyanosundan koparmıştır. Ancak yine de sığınacağı tek şey piyanosudur. Piyanosu ile geçirdiği saatler geleceğe dönük hayallerini canlandırır ve ümitlerini artırır, yaşamı sevmeye başlar. Kocası Selim Bey, can sıkıntısını gidermek için Nesrin’den piyano çalmasını isteyince annesine “Beni biliyorsunuz anne piyanomun başına oturdum mu dünyayı unutturum.” (s.170) der. Nesrin Beyrut’ta kocasıyla birlikte kaldıkları otelde birkaç piyanonun bulunduğunu görünce çok sevinir. Nesrin kocasının sağlığının düzelmesi için gittiği Beyrut’ta da piyano başından ayrılmaz.

“Büyük Yalan”da başkişinin olağanüstü müzik yeteneği piyano çalmadaki başarısıyla birleşir. Eser boyunca Verdâ’nın müzik yeteneği ve piyanodaki ustalığı abartılı şekilde verilir. Verdâ, henüz beş yaşında olmasına rağmen piyanosunun başından kalkmayan bir kızdır. Onun piyano çalma konusunda gösterdiği gelişim olağanüstüdür. Çünkü Batı müzikisine düşkün olan Turhan Yılmaz, himaye ettiği bu kimsesiz kızın piyanoyla olan bağından fazlasıyla mutluluk duymaktadır. Anlatıcı Verdâ’nın piyano çalma konusundaki başarısını şöyle dile getirmektedir:

“Notaları en kısa bir zaman da kavırıyor, verilen dersleri bir çalışta ezberine alıyordu. Başka çocukların senelerce meşkettikten sonra elde ettikleri neticeyi bir hamlede aşıyor, Turhan’ı arkasından koşturuyordu.

◆ Selami Çakmakcı

Verdâ, Turhan için artık bir gaye, bir maksat, bir ideal olmuştu. Onun üstün kabiliyeti önünde eğiliyor; bu kabiliyeti zıyan etmemeyi bir insanlık, bir memleket borcu sayıyor, yüklediği büyük mesuliyet yükünün ağırlığını idrâk ederek titizleniyordu.” (s.38)

Tek başına konserler verecek kadar başarılı bir piyano ustası olan Verda, on iki yaşındayken Viyana’da piyanosu ile ilk konserini verir ve bu konserde olağanüstü bir başarı gösterir. Onun bu konserdeki başarısı kendisini dinleyen Batılı insanların dikkatini çeker. Verda, verdiği bu ilk sınavında Batılı klasik ve modern mûsikî dehalarının eserlerini *“ezberden ve telaşsız çalmağa muvaffak ol(ur).” (s.72)* Viyana’da verdiği konserde kendi kompoze ettiği *“Baharda Bülbül”* adlı parçasından dolayı büyük ilgi görür:

“Verdâ kendi kompoze ettiği “Baharda Bülbül” parçasını da çaldı ve alkış aldı. İmtihanda muvaffak olmuştu. Piyanodan kalkınca (...) Madam Hofnan eğildi, Verdâ’yı alından öptü. Bu genç kız için en büyük mükâfattı.” (s.72)

Zamanla başka konserler veren Verdâ ile ilgili gazetelerde olumlu yazılar çıkar. Anlatıcının son konserinde *“Verdâ Berk’in çalışı ‘harikulade’ diye tavsif edildi. Alkışlar, çiçekler ve tebrikler genç kıızı sardı.” (s.143)* şeklindeki cümlelerle idealize ettiği genç kız, kendisinden övgüyle bahsedenler karşısında ise oldukça alçakgönüllüdür. Mûsikî eğitimi için Viyana’ya giden ve orada uzun süre kalan Verda’nın, bir meslek alanı olarak seçtiği mûsikî yolculuğundaki başarısı olağanüstüdür. Viyana Konservatuvarı’ndan diploma alan Verdâ, Avrupa’da verdiği konserlerde kendi kompoze ettiği parçalardan oluşan yeni konserler verir. Budapeşte ve Prag’dan sonra gittiği Lemberg’deki konseri ile de seyirciyi büyüler:

“Ahali sahneye hücum edecek kadar heyecanlanmıştı (...) Bravo! sesleri alkışlar,!!!!!! diye bağırımlar insanı sağır edecek kadar kuvvetli idi...” (s.219)

Piyanosu başındayken ömrünün en mesut zamanlarını yaşayan Verda’nun da Batılı zevk ve kültür değerlerinin topluma yerleşmesinde bir figür olarak bu romanda yer aldığı görülmektedir.

“Bir Genç Kızın Romanı”nda Selma, hiç kimsenin sahip olmadığı bir piyano çalma becerisine sahiptir. Onun da piyano çalmadaki başarısı popüler roman kalıplarına uygun olarak olağanüstü şekilde betimlenir. List’in rapsodisini saatlerce çalan Selma, hocasının övgüsüyle karşılaşır. Selma’dan kendisinin kompoze ettiği bir parçasını dinleyen özel hocası onun piyanoda kısa sürede aldığı mesafeye şaşırır. Selma, kendi bestelerini sergilediği ilk konserinde halkın büyük beğenisiyle karşılaşır:

“Son kompoze ettiği “Boğaziçi Suları” isimli vals çalıp bitirdiği zaman halk coşmuş, çılgin alkışlar, “Yaşa” sesleri binanın tavanlarını çınlatmıştı.” (s.295)

Selma, kısa sürede iki çalışması ile büyük başarılarla imza atar. Konserlerde, halk onun kendi parçalarını çalması için sürekli isteklerde bulunur. *“Kuş Cıvıltıları” ve “Boğaziçi Suları”* adlı çalışmaları ile herkesin konuştuğu bir sanatçı olan Selma zamanla tek başına konserler vermeye başlar. Ona, mûsikîdeki yeteneğinden dolayı *“ateş parmaklı peri kıızı” (s.128)* denilir. Bu romanda modernleşmeyi amaç edinen genç kızın sanatla olan ilişkisinde Beyoğlu’nun mekân olarak zevk ve kültür değerleri üzerindeki etkisine de vurgu yapılır. İzmir’de geçen lise yıllarında piyano ile tanışan Selma, İzmir’den ayrılarak İstanbul’a geldiğinde piyano çalışmalarını devam ettir-

mek için yeni bir piyano satın almak ister. Selma, halasından gördüğü maddi destekle aldığı piyanoyu Beyoğlu’ndaki alışveriş mekânlarından satın alır:

“Evvelse gün Saadettin Bey beni Beyoğlu’na götürdü. Piyanomun kendim seçip aldım.” (s.83)

Batılı bir değer olarak yansıtılan piyanonun, Batılı yaşamın merkezi olan Beyoğlu üzerinden evlere taşınması dikkat çekicidir. Çünkü modern bireylerin Batılı değerlerle olan ilişkisinde tartışmasız bir şekilde öne çıkan Beyoğlu, “Bir asrılık abidesi” (Aytar, 2011: 44) olarak piyanonun satın alınabildiği tek semttir. Ayrıca Selma’nın kompoze ettiği müzik parçaları da sadece Beyoğlu mağazalarında satılmaktadır. Görüldüğü gibi modernleşmenin müzik bağlamındaki asıl görüntüsü Tanzimat’tan beri Beyoğlu üzerinden topluma taşınmaktadır. Batılı kültür ve zevklerin öncelikli mekânı konumundaki Beyoğlu, Tanzimat’tan beri modernleşmenin kente getirdikleri ile değil, kentin modernleşmeye getirdiği yenilikler ile bireyin modern değerleri yaşamına taşınmasında belleklere kazınan bir mekân olmaktadır.

2.2. Alaturka Müsikî

İnsan, içinde yaşadığı toplumun kültür değerleriyle yoğrulur. Musiki de insana şekil veren kültür değerlerinden biridir. Muazzez Tahsin’in romanları içinde önemli bir izlek olarak yer alan musikî, aynı zamanda kişiler arasındaki kültür farklılığını gösteren bir çatışmanın zemini. Yazar, müzikî konusundaki zevk değişimini yansıtırken çoğu zaman modern yaşamı öne çıkarmak için geleneksel olan değerleri olumsuzlayarak kullanmıştır. Bu nedenle onun romanlarındaki kahramanlar, alaturka müziğe olumsuzlayıcı ve küçümseyici bir bakışla yaklaşır.

Kendisiyle aynı ismi taşıyan “Lale” romanının modern yaşamı benimseyen başkişisi, çevresindekilerin alaturka müziği sevmesini ve eğlencelerde bu müziğe yer vermesini yadırgar. Eserde bir tiyatro yönetmeni olarak tanıtılan Nahit Yılmaz’ın dostlarıyla birlikte düzenlediği ve Lale’nin de katıldığı bir eğlencede alaturka müzikî çalınır. Müsikî zevki tamamen Batılı olan Lale, Nahit Bey’in eğlencedeki alaturka müzikîden hoşlandığına tanık olunca; “Meğer onun bir de tam alaturka tarafı varmış!” (s.74) diyerek alaturka müziğe olan ilgisine şaşırır. Nahit Bey, kültürel mirasın geleceğe aktarılması için alaturka musikîyle olan bağını korumak istemektedir. Buna karşılık Lale, bir Anadolu turnesinde tanıştığı Sadi Bey ile oğlu Mükerrrem Beyler’in karşılıklı ut çalarak şarkı söylemelerini “Alaturka şarkı söylemeye nasıl tenezzül ediyor?”(s.70) diyerek alaturka müziğe karşı küçümseyici yaklaşım gösterir. Görüldüğü gibi Batı müzikîsinin öne çıkarılması için alaturka müziği olumsuz bir değer olarak yansıtılmaktadır.

Gelenekle modernin karşı karşıya getirildiği bir süreçte, yeni eğlence alışkanlıkları ortaya çıkmış, bu alışkanlıklar birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalarda, müsikî konusunda Batılı değerlerin öne çıkarılması için geleneksel değerler olumsuzlanmıştır. “Kızım ve Aşkım”da İnci’nin annesine yazdığı bir mektup bu görüşü doğrulamaktadır. İnci, Batılı yaşam tarzını benimsemiş bir ailenin yeni hayat anlayışıyla yetişen bir çocuğu olduğundan Batı müziğine daha çok ilgi duymaktadır. O, annesine yazdığı mektupta kendisi ile babasının müzikîye olan bakışındaki farklılığı dile getirir. İnci, kendisindeki alafranga müsikî düşkünlüğüne karşılık, babasının alaturka müsikîyi sevmesine bir anlam veremediğini şöyle açıklar:

◆ Selami Çakmakcı

“Bak, babam alafranga mûsikîyi hiç sevmiyor. Bir defa olsun benim piyanomu hiç dinlemedi. Onun için bir rakı masası bir de alaturka çalgı var. Bunlar beni ne kadar sıkıyor bilersen!” (s.234)

Babasının alaturka müziği sevmesinden dolayı üzüntü duyan İnci, modern yaşamı benimseyen bir birey olarak geleneksel değerlerden uzaklaşıp Batılı değerleri yaşamına taşımak istemektedir. Yazarın romanda sözünü emanet ettiği kişi olan İnci'nin tavrı, onun alaturka ve alafranganın temsil ettiği değerler karşısındaki tavrını vermektedir. Alaturka mûsikîyi seven baba ile alafranga mûsikîyi vazgeçilmez olarak gören kızının müzik zevklerindeki tercihler, nesiller arasında yaşanmakta olan keskin değişime işaret etmektedir. Böylece toplumsal değişikliklere paralel olarak bireyin mûsikî zevkinde de köklü değişimler yaşandığı anlaşılmaktadır.

Muazzez Tahsin'in romanlarında yeni hayat anlayışını benimseyen kahramanların genellikle Batı müziğine yöneldikleri söz konusudur. Bu durum, modern yaşamın içerisinde yer alan kişilerin, kendisinden önceki neslin anlayışından farklı olarak kültürel alanda yaşadığı zevk değişikliğini göstermektedir. “Büyük Yalan”da Turhan Yılmaz, geleneksel değerlerle yetişmiş ancak zamanla kültürel zevklerde keskin değişimler yaşamış bir modern insan olarak tasvir edilmektedir. Çünkü, onun içinde bulunduğu çevre, Batılı bir hayat tarzı süren insanlardan oluşmaktadır. O, mûsikîde alaturka tarzı benimseyip onun dünyasından yola çıkar ama alaturka zevkten uzaklaşıp alafranga müziğe kayar. Turhan Yılmaz, musiki konusunda kendisinden önceki kuşağın değerlerine yabancı olmamakla birlikte yüzünü Batılı değerlerle biçimlenen bir dünyaya çevirmiştir. Müzisyen bir ailede büyüyen ve ömrünü mûsikîye adanmış Turhan Yılmaz'ın mûsikî zevkinin Batılı olduğu; *“Mûsikî merakını babasından almış, çocukken evvela onun gibi alaturka mûsikî ile meşgul olmuş, gitgide zevki değişerek alafranga dönmüş, nihayet, mühendislik tahsili için gittiği Avrupa’da mesleğinden uzaklaşarak mûsikî tahsil etmiş”*(s.31) şeklindeki cümlelerle vurgulanır.

Yazarın, birçok romanında alafranga müzik ile alaturka müzik zemininde oluşturduğu karşıtlıkta modernleşmeyle başlayan kültür ve zevkteki ikiliği yansıtmaya çalışmaktadır. “Bir Genç Kızın Romanı”nda Batı müziği ile alaturka müziği iç içedir. Eserin ideal erkek figürü konumundaki Fuat, çocukluğunda sevdiği ve aynı zamanda dadısının kızı olan Emine'den, alaturka mûsikîye düşkün biri olduğundan şöyle bahseder:

“Emine'nin sesi güzel olduğu için büyük hanım efendi (babaannesi) ona ud meşk ettirmişti. Emine kollarına büyük gelen kocaman udu kucaklayıp şarkı söylemeye başladı mı, ev halkı hep onun etrafını alır, onun neşesiyle keyiflenir, onun çın çın öten sesiyle zevklenirdi.” (s.122)

“Büyük Yalan”da kahramanların yaşamında alafranga mûsikî ağırlıklı olmakla birlikte alaturka mûsikîden uzak olmadıkları ve bu mûsikî konusunda yeterli bilgiye sahip oldukları görülür. Kadriye Hanım, Verda için küçük yaştan beri *“Alafranga, alaturka demiyor, sabahtan akşama kadar mırıldanıp duruyor,”*(s.36) der. Verda, Kadriye Hanım'ın isteği ile alaturka ve alafranga parçalar seslendirir:

“Küçük kız evvela çekingen gittikçe açılan tabileşen bir sesle ilkin ağır bir alaturka, (...) sonrada hafif bir alafranga şarkı söyledi. Kelimeler yanlıştı, fakat nağmeler pürüzsüz ve doğru idi.” (s.36)

Verda, yaşamındaki ilk alaturka parçaları Darülaceze'deki Nahide hemşireden dinlemiştir. Verda'nın söylediği alaturka parçalar genellikle Nahide hemşirenin söylediği *“ağır alaturka”* şarkılardır. Nahide hemşire de mûsikî konusunda alaturka ve alafranga zevklerin her ikisini de benimsemiştir. Onun söylediği *“şarkılar kâh ağır ala-*

turka, bazen da sinemalardan işiterek kaptığı alafraŋga havalardı(r).” (s.12) Romandaki kahramanların alafraŋga ve alaturka müziğı olan ilgisi, Batılılaşma sürecinde yaşanan kültürel düalizmi göstermektedir.

“Aşkla Oynanmaz” adlı romanda alaturka ile alafraŋga müsikînin iç içe olduğu ve bir kültürel düalizmin yaşandığı görölmektedir. Alafraŋga müsikîye gönül vermiş başkişi Nesrin’in konservatuar arkadaşları arasında bazıları da alaturka müsikîyle ilgilenmektedir. Nesrin’in konservatuar arkadaşlarından olan Hulki’den; “ömrünü alaturka halk türkülerinin tetkikine hasretmiş bir sanatkâr” (s.12) şeklinde bahsedilir. “Kalbin Sesi” adlı eserde alaturka zevkleri olan Bülent halk türküleri söyler. “Sarmaşık Gülleri”nde Necip Kunter ile Gülseren’in köşkünde düzenlenen bir eğlencede Batı müziğıyle birlikte alaturka müziğı de yer verilir. Eğlenceye katılan “mısafirler arasında sesi güzel olanların işitakiyle bir de alaturkacılar grubu kurul(ur).” (s.291) Musiki, onları aynı kültürel ve toplumsal değerler etrafında bir araya getiren bir değere dönüşür. Böylece alafraŋga müsikîyi önceleyen bireylerin aynı zamanda alaturka değerlerinden vazgeçmediğı ve musikiyi geçmişteki kültürel mirasın devamı olarak görüp yaşattıkları görölmektedir.

Modern yaşamın öne çıktığı “Lale” romanında, müsikî konusunda alafraŋga ve alaturka değerler yan yana bulunmaktadır. Şeref Bey, bir eğlencede uduyla hicaz peşrevle birlikte alaturka müsikî parçaları çalar. Eşref Bey’in oğlu Mükerrer’in “Mehtaba bakıp ağladığım çok geceler var.” (s.76) adlı parçayı okur ve eski müziğimizin onu anlayanlar için yaşattığı ruh ikliminden bahseder. Bu parçanın seslendirilmesi ile Lale duygulu anlar geçirir. Lale, Mükerrer Bey’in gerçekleştirdiğı zeybek oyununa daha önce okul müsamesesinde seslendirdiğı “Eğilmez başın gibi. Gökler bulutlu efem.” (s.77) adlı parçayla eşlik eder. Kendisine huzur veren alaturka bu parça, Türk insanının duygu dünyasına ve ruh haline uygun seçilen bir parçadır. Eğlencedeki kişiler, dinledikleri bu parçanın nağmeleriyle duygulu anlar yaşarlar. Modern olanı önceleyen bireylerin Türk müziğıne ilgisi, henüz kendi öz değerlerini unutmadığını göstermektedir.

Batılı yaşamın getirdiğı değerlerle biçimlenen bir toplumsal yaşamın hakim olduğu yazarın romanlarında, modern bireylerin geleneklerini müzik konusunda koruyup sürdürdükleri ise “Kızım ve Aşkıım” ve “Uğur Böceğı” romanlarındaki başkişilerin müzikle olan ilişkisinden anlaşılmaktadır. “Kızım ve Aşkıım” adlı romanın başkişisi yeni hayat anlayışıyla şekillenen modern bir kadın olmasına rağmen geleneksel olanı yaşatmayı sürdürmektedir. Başkişi Perihan, alaturka müsikî dinlemenin zevkini duyanlardandır. Kendi düşününün yapıldığı zaman, sokaktaki bir hânenenin söylediğı aşğıdaki alaturka şarkıyı dikkatle dinler:

“Bu Akşam gün batarken gel,
Sakin geç kalma erken gel,” (s.16)

Perihan başka bir gün sabah uyandığında oturduğu evin yukarı katından içli bir kadın sesinin “Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır”(s.157) adlı şarkıyı söylediğini duyar. Daha sonra şarkı söyleyen bu kadından art arda birkaç şarkı daha dinler. Yaşamın hayal kırıklıklarıyla dolu Perihan, bu şarkıların nağmelerinde; yaşadığı acıları, kavuşamadığı özlemleri daha derinden hisseder.

Benzer şekilde “Uğur Böceğı” romanının modern yaşama yüzü dönük bir kadın olan başkişisi Esra da geleneksel olana karşı duyarlı biridir. Müsikî konusundaki bilgi ve yeteneğı ile dikkat çeken başkişi Esra, alafraŋga müsikîye olduğu kadar alaturka müziğı karşı ilgili bir kızdır. Esra, bir yılbaşı akşamında Seyhanî Ailesi’nin düzenlediğı özel gecede ev halkına bir sürpriz yaparak alaturka şarkılar seslendirir. Ailedekilerin her zaman radyodan dinlediğı parçalardan farklı olan bu “klasik parçalar” (s.158) insan ruhunun derinliklerine işleyen parçalardır. Kendisinde gurbette

olmanın hüznünü artıran bu parçalar, dinleyenleri de kendinden geçirmiştir. Seyhanî Ailesi, Batılı değerlerle iç içe olan bir aile olmakla birlikte kültürel zevklerde henüz geleneklerinden kopmamış insanların olduğu bir ailedir. Görüldüğü gibi bazı kahramanlar için musiki, yeni hayat anlayışını benimsemiş olmalarına rağmen geçmişten kalan bir kültürel miras olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışla hareket eden kahramanlar, Batılı değerlerle biçimlenen dünyalarında kültürel olanı korumak istemektedirler.

3. Sonuç

Bir sanat olarak müzik, bireyin kendini ifade etmesine yarayan ve duygularını biçimlendiren bir kültür ve zevk değeridir. Batılı yaşam tarzını benimsemek düşüncesi Tanzimat romanlarından beri ele alınmakta, Batı müziği bu düşüncenin sonucu olarak Cumhuriyet dönemindeki popüler aşk romanlarına yansımaktadır. Bu fikir, Muazzez Tahsin'in romanlarında da açıkça hissedilmektedir. Müzik, moderniteyle gelen sosyal ve kültürel dönüşümün göstergesi olarak değer bulduğundan romanların merkezindeki karakterlerin hepsi, müziği hayatlarının gayesi olarak gören kişiler olarak tasvir edilmişlerdir. Onun romanlarındaki kişilerin hayatının her anında Batı musikisinin olduğunu söylemek mümkündür. Müzik, romantik aşkı merkezine alan yazarın romanlarında iletişim ve etkileşim yönüyle romantik aşkı besleyen bir unsur olarak dikkati çekmekle beraber bir kültür ve eğlence pratiği olarak geleneksel zevkteki değişimin de habercisidir.

Yazarın romanlarında sosyal yapının dinamikleri olarak görülen ve gündelik yaşamı süsleyen eğlence yaşamının vazgeçilmezlerinden olan piyano, Batı müziği ile birlikte bütün konak ve köşkerin adeta fetiş çalgı aleti durumundadır. Roman kahramanlarının hemen hepsinin bir piyanosunun bulunması Batılı yaşam tarzının sosyal ve kültürel yaşam üzerindeki etkisinin göstergesidir. Batılı bir değer olan piyanonun evlerin en özel bölümünde yer alması müzik zevkinde keskin değişimin yaşandığını gösterir. Bütün romanlarda öne çıkarılan Batı müziği, opera, piyano gibi alaf-ranga değerler, geleneksel yaşam tarzına karşılık Batılı yaşam tarzının yerleşmeye başladığını açık bir şekilde göstermektedir. Başkişi konumundaki karakterlerin Batı müziğine verdikleri değer piyano aracılığıyla daha somut hale getirilmektedir. Bu anlamda piyano, Tanzimat'la başlayan toplumsal ve kültürel değişimi gösteren bir fon olarak kullanılmaktadır. Batılı yaşam tarzı içerisinde yer alan piyano ve opera gibi unsurlar yoluyla topluma yeni bir yaşam tarzı önerilmekte, bireyin değişimindeki kültürel basamaklar ortaya konulmaktadır.

Muazzez Tahsin'in romanlarında yeni kültür atmosferi içerisinde, modern olana geleneksel olandan daha çok yer verilmiştir. Romanlardaki bu kültürel ikilikte alaf-ranga müzik ile alaturka müzik iki zıt değer olarak birçok romanda karşı karşıya getirilmiştir. Bütün romanlarda alaturka müziğe karşı olumsuzlayıcı bir bakış açısı getirilirken, alaf-ranga müzik yüceltilen bir değer olarak sunulmaktadır. Topluma Batı müziğinin benimsetilmesi hedeflendiğinden sosyo-kültürel alandaki birçok yenilik gibi alaf-ranga müzik de yeni bir kültür hamlesi olarak değerlendirilmiştir. Özellikle

Batılı tarzdaki eğlencelerle birlikte bu tarz müzik özendirilmeye çalışılmıştır. Onun romanlarında üst kültür grubundaki ailelerin müzik konusundaki Batılılaşmaya öncülük ettiği görülmektedir. Romanlardaki kahramanların musikiyle olan ilişkileri, yazarının Batılı değerler karşısındaki tavrını da yansıtmaktadır. Kahramanların yaşamında Batı müziğine daha çok yer verilmesi, modernleşme çabalarının müzik üzerinden gerçekleştirilme çabaları olarak okunabilir.

Kaynakça

- Aytar, Volkan (2011), “*Tarihsel Bir Eğlence Turu: Bizantion’dan İstanbul’a Süreklilik ve Kopuş*”, **İstanbul’da Eğlence**, (Der: Volkan Aytar-Kübra Parmaksızoğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 1. Baskı, İstanbul.s.29-44.
- Bulut, Hülya (2009), “*Fatma Aliye ve Halide. Edip Adıvar’ın Romanlarında “Günlük Hayat”ın İzleri*”, **Varlık**, Sayı 1219, Nisan, s. 4-8.
- Demiralp, Oğuz (2007), “*Hülya ile Sevdâ*”, **Cogito**, Melankoli/Odak: Direnmenin Estetiği (Üç Aylık Düşünce Dergisi), Yapı Kredi Yayınları, Sayı 51, 2. Baskı, İstanbul, s.181-191, Yaz.
- Gür, Çilem Tercüman (2010), “*Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Bir Sosyal Değişme Olgusu Olarak Moda (1923-1940)*”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Karabulut, Mustafa (2010), “*Paris’te Bir Türk” ve “Jön Türk” Romanlarında Kültür ve Medeniyete Bakış*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı:186, Haziran, s.76-88
- Karaca Tağızade, Nesrin (2005), **Ahmet Hamdi Tanpınar ve Müsiki**, Hece Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Kavcar, Cavit (1995), **Batılılaşma Açısından Servet-i Fünûn Romanı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 106, Ankara.
- Kerman, Zeynep (1998), (1998), “*Eylül Romanında Müsiki*”, **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 136-151.
- Meriç, Nevin (2000), **Osmanlı’da Günlük Yaşamın Değişimi/Adab-ı Muaşeret**, Kaknüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Sağlık, Şaban (2010), **Popüler Roman Estetik Roman**, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara.
- Uzun, Emine (2007), “*Tanzimat Dönemi Türk Romanlarında Beyoğlu*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Opera>. (10.06.2012)

THE MUSIC BEING ONE OF THE TOOLS OF SOCIAL LIFE IN WESTERN LIFESTYLE IN MUAZZEZ TAHSİN'S NOVELS

Selami ÇAKMAKCI*

Abstract

Music is a cultural phenomenon by which the individual expresses himself as a social being. In this study, music, which takes place as an important theme in the novels of the popular Republican period love novelist 'Muazzez Tahsin', is examined within the context of cultural issue. The characters in her novels are composed of the people who adopted the Western lifestyle and as they adopted such kind of life style, they are more interested in Western music. Therefore, music appears as one of the means of Western lifestyle within the social life. Along with the Western lifestyle's formation of social life, European pleasures are adopted also in the music industry; Western style music comes to the forefront instead of traditional Turkish music. Music, which has an important place in the world of the individual as a social and a cultural need, acts both as a communication medium between the sides of the romantic love affair in the novels, and also as a messenger of culture and change with its dimension related to joy. All of the main characters who show interest to Western music in Muazzez Tahsin's novels play piano. The piano, which is the indispensable setting of the villas and the mansions, is the most distinct symbol of European taste of music. Private piano lessons, which the characters take at their early ages, shows that the change in the culture and the understanding was experienced with characteristic lines. The relation of the characters with the music is put into words exaggeratedly as a result of the structure of the popular novels. This analysis concerning the popular novels is a thematic intensive study.

Key Words: Western music, piano, social change, love novel

* Dr.; Elazığ ubukbey Anatolian High School